

บทที่ 1

ภาษาถิ่น ภาษามาตรฐาน

1. นิยาม

“ภาษาถิ่น” (Dialects) คือภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ สื่อความหมาย ความเข้าใจกันระหว่างคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากภาษามาตรฐาน (ภาษากลาง) และภาษาในท้องถิ่นอื่นทั้งทางด้านเสียง คำ การใช้คำ แต่การเรียงคำใน ประโยค และความหมายของคำนั้นคงเดิม คือไม่แตกต่างกันหรือต่างกันบ้างแต่สามารถที่จะ ทำความเข้าใจกันได้

จากนิยามข้างต้นนี้ถ้าเรามาปรับให้เข้ากับภาษาไทยก็จะได้ดังนี้ คือ ภาษาถิ่น ของไทย ได้แก่ภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ และภาคกลาง ถ้าพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่าในภูมิภาคต่าง ๆ นั้นยังสามารถแบ่งกลุ่ม ภาษาถิ่นย่อย ๆ ลงไปอีก เช่น ภาษาถิ่นสุพรรณบุรี ก็มีเสียงเพี้ยนไปจากภาษาภาคกลาง และในภาคเหนือยังแบ่งออกเป็นภาษาถิ่นย่อยลงไปอีก เช่น ภาษายอง (ไทยยอง) ภาษาไทยเขิน ภาษาเงี้ยว (ไทยใหญ่) ส่วนในภาคอีสานยังมีภาษาถิ่นย่อย ๆ อีกเช่น ภาษาพุกไทย ภาษาพวน ภาษาย้อ (ไทยย้อ) ส่วนภาษาถิ่นภาคใต้ก็ยังคงมีความแตกต่างกันในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ภาษาตากใบ ย่อมแตกต่างไปจากภาษาสงขลา ภาษานครศรีธรรมราช และภาษาภูเก็ต นอกจากนี้ภาษาถิ่นไทยนั้นยังหมายถึงภาษาไทยนอกประเทศอีกด้วย เช่น ภาษาไทยอาหม ภาษาไทยพากะ ภาษาไทยลื้อ และภาษาไทยที่ใช้อยู่ในรัฐฉานของพม่า เป็นต้น กล่าวคือ ภาษาถิ่นไทยที่ได้กล่าวข้างต้นนี้ มีเสียงเพี้ยนกันไปแตกต่างกันไป แต่ความหมายของคำ นั้นพอที่จะสื่อสารเข้าใจกันได้

ข้อสังเกต ภาษาที่ใช้ในประเทศไทยบางภาษาก็ไม่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาถิ่นไทย เช่น ภาษาเขมรและภาษาส่วย (กูย) ที่ใช้กันอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ ในลักษณะเดียวกัน ภาษามะลายูที่ใช้อยู่ในสี่จังหวัดภาคใต้ (ยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสตูล) และในภาษาชาวเขา (ไทยภูเขา) บางกลุ่มก็ไม่จัดอยู่ในภาษาถิ่นไทย เพราะเหตุว่าภาษาเหล่านั้นไม่สามารถที่สื่อความหมายทำความเข้าใจกับภาษาไทยได้

ภาษามาตรฐาน คือภาษาที่ใช้ในราชการ โรงเรียน ผลที่ได้ตามมาจากการมีภาษามาตรฐานคือ จากความคิดที่ว่าภาษามาตรฐานเป็นภาษาที่ดีที่สุดที่ถูกต้อง เป็นภาษาของอภิสิทธิ์ชน เป็นภาษาที่ทุกคนจะต้องพยายามพูดและเขียนตามให้เหมือน ใครพูดไม่เหมือนก็กลายเป็นคนพูดผิด ภาษาถิ่นอื่นหรือภาษาที่ไม่ใช่ภาษาราชการกลายเป็นภาษาต่ำต้อยไม่ดีเท่า ความจริงแล้วภาษาราชการก็คือภาษาถิ่นธรรมดา ๆ ถิ่นหนึ่งที่ได้รับเลือกขึ้นมาให้ใช้เป็นภาษากลาง ๆ สำหรับทุกคนในประเทศ เป็นภาษาที่มีลักษณะทางธรรมชาติเหมือนกับภาษาถิ่นอื่นทุกประการ ไม่มีอะไรดีกว่า พิเศษกว่า ความคิดที่ว่าภาษาใดดีกว่าหรือต่ำต้อยกว่าเป็นการนำปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้นั้น ๆ ไปพิจารณา¹

ฉะนั้นภาษามาตรฐานก็คือภาษาที่ใช้ทางราชการไทย (ภาษาภาคกลาง) ซึ่งชาวไทยทุกคนจะต้องพยายามเรียนรู้ภาษามาตรฐาน เพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ หรือคนถิ่นอื่นได้ เพราะเหตุว่าสังคมไทยได้เลือกภาษาภาคกลางเป็นภาษามาตรฐาน เนื่องจากเป็นศูนย์กลางทางการเมือง การปกครองของประเทศ โดยเฉพาะในปัจจุบันเป็นแหล่งกลางของวัฒนธรรมที่กำลังแพร่กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ รวมถึงทางด้านภาษาด้วย เมื่อภาษามาตรฐานแพร่ไปมีอิทธิพลเหนือภาษาท้องถิ่นจะทำให้ภาษาท้องถิ่นมีความจำเป็นน้อยลงตามลำดับ

ภาษาของชนกลุ่มน้อย หมายถึงภาษาของกลุ่มชนที่พูดภาษาแตกต่างไปจากภาษาของชนส่วนใหญ่ของประเทศ บางครั้งภาษาที่ใช้พูดในชนกลุ่มน้อยนี้เป็นภาษาต่างตระกูลกับภาษาของชนส่วนใหญ่ บางครั้งก็เป็นภาษาในตระกูลเดียวกันแต่ก็มีความแตกต่างกันจนไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจกันได้ เช่น ภาษาจีนต่าง ๆ (ไหหลำ ฮกเกี้ยน เต๋จิว กวางตุ้ง) ส่วนภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยนั้นมีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มชาวเขาต่าง ๆ ชาวมอญ ชาวจีน ชาวอินเดีย และกลุ่มที่พูดภาษามะละยา การเป็นชนกลุ่มน้อยนี้จำเป็นต้องเรียนรู้ภาษามาตรฐาน คือภาษาราชการ เพื่อสะดวกที่จะติดต่อสื่อความหมายกับชนส่วนใหญ่ได้ ในรูปการนี้ชนกลุ่มน้อยจะเป็นผู้รู้สองภาษา (bilingual) นอกจากนี้ภาษาของชนกลุ่มน้อยย่อมได้รับอิทธิพลจากภาษาของชนกลุ่มใหญ่ อาจจะเป็นอิทธิพลในด้านเสียง ศัพท์ หรือรูปประโยค ทั้งนี้เพราะเหตุว่าผู้พูดได้สองภาษามักจะถ่ายทอดลักษณะของภาษาหนึ่งไป

¹วิไลวรรณ ฆนิษฐานันท์, *ภาษาและภาษาศาสตร์*. (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519) หน้า 31

สู่อีกภาษาหนึ่งด้วย ในบางกรณีคนรุ่นใหม่ของคนกลุ่มน้อยมักจะไม่นิยมภาษาของพ่อแม่ เพราะเห็นว่าเป็นภาษาของคนกลุ่มน้อยสังคมไม่ยกย่อง และเมื่อออกไปจากสังคมเล็ก ๆ ของตนแล้วภาษานั้นใช้สื่อสารไม่ได้² ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ภาษาของคนกลุ่มน้อยบางกลุ่ม กำลังค่อย ๆ สูญหายไป เช่น ภาษามอญในประเทศไทย ภาษาซาไก (เขม้ง) ของภาคใต้

2. ประโยชน์ของการศึกษาภาษาถิ่น

ในการศึกษาภาษาถิ่นนอกจากจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชาติ และยอมรับความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมอันปรากฏอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างให้ผู้ที่ศึกษา

1. เข้าใจความเป็นมาของภาษา ชำบซึ่งในวัฒนธรรมทางภาษาและเห็นความสำคัญของภาษาถิ่นต่าง ๆ ของไทย

2. ให้เข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงของภาษา ทั้งการกลายเสียงกลายความหมาย ของคำอันเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางด้านภาษาศาสตร์

3. เป็นแนวทางสันนิษฐานเสียงสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ของภาษาไทยกลางในปัจจุบัน ซึ่งภาษาถิ่นยังรักษาไว้ได้ เช่น สระโ (ไม้้วน) ภาษาไทยกลางออกเสียงเหมือนกับเสียงสระโ (ไม้มลาย) นั้น ในภาษาถิ่นบางถิ่น เช่น ชาน (ไทยใหญ่) และพูไทยออกเสียงคล้าย เออ-อ แสดงว่าเดิมทีนั้นสระทั้งสองเสียงนี้ออกเสียงต่างกัน จึงได้เขียนรูปต่างกัน แต่ต่อมาภาษาไทยกลางออกเสียงเหมือนกันไป หรือเสียง ญ ในภาษาไทยกลางไม่ออกเสียงขึ้นจมูก (นาสิก) แต่ออกเสียงเหมือนเสียง ย. นั้น ในภาษาถิ่นต่าง ๆ ทั้งในประเทศ และนอกประเทศไทยยังคงออกเสียง ญ. ขึ้นจมูกแตกต่างกับการออกเสียง ย. แต่ในภาษาไทยกลางมีแต่รูป ญ. แต่ออกเสียงเป็นเสียงเดี่ยว คือ ย. คือไม่มีหน่วยเสียงแล้ว หรือในการพิจารณาเรื่องพยัญชนะประสม หรือพยัญชนะควบกล้ำในภาษาไทยก็จะเห็นว่าภาษาไทยมีพยัญชนะควบกล้ำ แต่ใช้แตกต่างกันในภาษาถิ่นต่าง ๆ

4. เป็นประโยชน์ในการศึกษาความหมายของคำบางคำที่ไม่มีผู้ใช้ในภาษากลาง (เลิกใช้) ปัจจุบัน แต่มีปรากฏอยู่ในคำซ้อน เช่น เสื่อสาด เก็บหอม มหรสพครบถ้วน ผีซ้ำดำพลอย ตัดสิน สอดแนม ติดแจ และเป็นประโยชน์ในการศึกษาความหมายของคำบางคำในหนังสือวรรณคดีเก่า ๆ เพราะคำเหล่านั้นยังมีใช้เป็นภาษาปัจจุบันในท้องถิ่นต่าง ๆ

²เรื่องเดียวกัน หน้า 33

5. เป็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาถิ่นเปรียบเทียบตามแนวภาษาศาสตร์ ซึ่งนักภาษาศาสตร์สามารถเทียบเสียงเพื่อสร้างคำไปหาคำเดิมในภาษาเดิมได้

6. เป็นประโยชน์ในการสอนเด็กที่พูดภาษาถิ่น และสอนเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการออกเสียงของเด็กในท้องถิ่นที่ออกเสียงไทยกลางไม่ได้³

3. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาภาษาถิ่นว่าเป็นภาษากลุ่มเดียวกัน

ในการพิจารณาภาษาถิ่นของไทยนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะภาษาที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยปัจจุบันเท่านั้น ภาษาไทยที่ใช้อยู่นอกประเทศ เช่น ไทยในจีนตอนใต้ (ยูนาน) ไทยในรัฐอัสสัม และไทยในรัฐฉานของสหภาพพม่า รวมถึงภาษาลาว เหล่านี้ก็ถือว่าเป็นภาษาถิ่นของไทยเช่นเดียวกัน แต่ภาษาบางภาษาที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน เช่น ภาษาของชนกลุ่มน้อย กลับไม่ยอมรับว่าเป็นภาษาถิ่นไทย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่านักภาษาศาสตร์ได้ศึกษาหน่วยคำ และโครงสร้างของภาษาเหล่านั้น (ภาษาชนกลุ่มน้อย) แล้วพบว่าแตกต่างกับภาษาไทยมากจนไม่สามารถที่จะสื่อสารกันได้ ส่วนภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศนั้น มีโครงสร้างแบบเดียวกับภาษาไทย โดยเฉพาะหน่วยคำที่เป็นคำพื้นฐานมีความหมายตรงกับภาษาไทย ถึงแม้ว่าจะออกเสียงแตกต่างกันไปบ้างก็เป็นตามหลักเกณฑ์ของภาษาศาสตร์ เมื่อเทียบเสียงตามระบบแล้วก็พบว่าคำเหล่านั้นกับคำไทยกลางมีการเปลี่ยนแปลง (กลายเสียง) มาจากคำดั้งเดิมเดียวกัน ฉะนั้นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจัดภาษาให้เป็นกลุ่มเดียวกัน หรือพิจารณาภาษาถิ่นต่าง ๆ นักภาษาศาสตร์ได้มีหลักเกณฑ์ดังนี้

3.1 พิจารณาทางด้านโครงสร้างของภาษา คือการเรียงคำในประโยคว่ามีลักษณะเช่นเดียวกันหรือไม่ รวมถึงการเรียงคำที่เป็นวลี และการสร้างคำ ซึ่งนักภาษาศาสตร์ได้พิจารณาส่วนปลีกย่อยของภาษาต่าง ๆ เพื่อดูความคล้ายคลึงกัน และจัดเป็นกลุ่มภาษาเดียวกัน แต่ในการพิจารณาภาษาถิ่นต้องพิจารณาส่วนปลีกย่อยลงไปอีก เช่น การใช้สรรพนาม การใช้หน่วยคำต่าง ๆ รวมถึงการใช้คำขยาย (วิเศษณ์) คำเชื่อม (บุพบทสันธาน) ว่ามีลักษณะเหมือนกัน คล้ายคลึงกันเพียงไร

3.2 พิจารณาคำพื้นฐาน นักภาษาศาสตร์ได้พิจารณาถึงคำพื้นฐาน หรือคำดั้งเดิมของภาษาเหล่านั้นว่าตรงกันเพียงไร กล่าวคือคำที่มีความหมายเหมือนกันในภาษากลุ่มเดียวกัน

³ช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ, และ ดร.กึ่งแก้ว อัดถาวร, *ภาษาถิ่น-วัฒนธรรมท้องถิ่น*. (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521) หน้า 1-2.

นั้น ออกเสียงต่างกันเพียงไร เช่น ต่างเสียงสระ พยัญชนะ และระดับเสียงวรรณยุกต์ และการแตกต่างของเสียงสระ พยัญชนะเหล่านั้นเป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งการออกเสียงเพียงไร กล่าวคือ สามารถที่จะเลือกที่มาของคำที่มีความหมายเดียวกันในสิ่งต่าง ๆ ว่าได้กลายเสียงมาจากคำโบราณคำเดียวกัน โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการกลายเสียงพิจารณาเทียบเคียง

คำพื้นฐาน ได้แก่คำเหล่านี้ คือ

1) คำที่ใช้เรียกเครือญาติ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ
 2) คำที่ใช้เรียกจำนวนนับ เช่น หนึ่ง สอง สาม... สิบ ร้อย พัน หมื่น แสน ล้าน โทฏ ก็อ (ร้อยล้าน-เหนือ, อีสาน) ต้อ (พันล้าน-อีสาน,เหนือ) ติว (หมื่นล้าน-อีสาน) เป็นต้น นอกจากนี้ในภาษาถิ่นบางถิ่นเรียกลำดับลูกชายว่า อ้าย ยี่ สาม ไส่ จั่ว ลก... ลูกสาวว่า เอื้อย อี้ อ่าม ใ้อ์ อ้ว อก... เป็นต้น

3) คำที่ใช้เป็นสรรพนามในการพูดจา เช่น ฉัน เธอ มึง กู สู้ เจ้า เรา ข้า ข้าเจ้า ช้อย (ข้าน้อย-อีสาน) ฯลฯ

4) คำที่ใช้เป็นคำกริยาสามัญ เช่น

เหนือ	อีสาน	ใต้	ภาคกลาง
คิด	คิด	คิด	คิด
อ้าย	อ้าย	ร้าย	ร้าย
อ้าง	อ้าง	ร้าง	ร้าง
จั่ง	ซัง	ซัง	ซัง (เกลียดซัง)
ไจ้ย, จัวย	ช้อย	ช่วย	ช่วย
จก	จก	ฉก	ฉก (ล้วงฉก)

5) คำที่ใช้เรียกชื่อธรรมชาติทั่วไป เช่น

เหนือ	อีสาน	ใต้	ภาคกลาง
จ้าง	ซ่าง	ฉ่าง	ซ้าง
บ่าว (คนหนุ่ม)	บ่าว	บ่าว	บ่าว (เจ้าบ่าว)
เปี้ยว (เปลวไฟ)	แปว	แปลว	เปลว
แอว	แอว	แอว	เอว
ฮาก (ไม้)	ฮาก	ระก้	ราก
จ้ำ (จิม)	จ้ำ	จิม	จิม

จะเห็นได้ว่าคำพื้นฐานในภาษาถิ่นของไทย ถึงแม้ว่าจะออกเสียงแตกต่างกันบ้าง แต่ก็ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะร่วมกันบางอย่าง เช่น ออกเสียงสระแตกต่างกัน แต่เสียงพยัญชนะยังร่วมกันอยู่ โดยเฉพาะความหมายของคำนั้นจะเหมือนกัน แต่ก็พบว่าในภาษาถิ่นบางแห่งนิยมการใช้คำแตกต่างกันบ้าง โดยเฉพาะคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ในถิ่นหนึ่งจะนิยมใช้คำหนึ่งอีกถิ่นหนึ่ง อาจจะนิยมใช้อีกคำหนึ่ง เช่น อีสานนิยมใช้คำว่า “ซื่อ” ในความหมายว่า “ตรง” ส่วน “บ” ในความหมาย “ไม่” นิยมใช้ทั้งภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคอีสาน แต่ในภาคกลางกับนิยมใช้คำว่า “ไม่” ส่วนคำว่า “บ” ของภาคกลางยังคงเหลืออยู่ในหนังสือวรรณคดี หรือคำว่า “บ่าว” ภาคกลางมีความหมายว่า “เจ้าบ่าว” และบ่าวรับใช้ แต่ในภาคอื่น ๆ ใช้ในความหมายว่า “หนุ่ม”

นอกจากนี้ในการออกเสียงภาษาถิ่นนั้นยังแตกต่างกันทางด้านระดับเสียงวรรณยุกต์อีกด้วย ซึ่งแต่ละท้องถิ่นนั้นย่อมออกเสียงคำให้มีระดับสูงต่ำตามเสียงภาษาถิ่นในประชาคมนั้น ฉะนั้นระดับเสียงของคำจึงแตกต่างกันไปจากระดับเสียงวรรณยุกต์ของภาคกลางมากบ้างน้อยบ้าง แม้แต่ภาษาภาคกลางเองซึ่งออกเสียงแตกต่างกันน้อยในด้านเสียงสระ พยัญชนะ แต่ยังคงแตกต่างกันมากในด้านระดับเสียงวรรณยุกต์ ที่เราเรียกกันว่า “สำเนียงเพี้ยน” “สำเนียงเหน่อ” เช่น สำเนียงสุพรรณบุรี สำเนียงโคราช สำเนียงระยอง นอกจากนี้ยังอาจจะแบ่งกลุ่มย่อยลงไปได้อีกตามระดับท้องถิ่นที่เล็กลงไปอีก ซึ่งในที่นี้เราไม่อาจจะพิจารณาได้ละเอียดเช่นนั้น

4. การกำหนดขอบเขตของภาษาถิ่นไทย

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างแล้วว่า ภาษาถิ่นของไทยมีทั้งภายนอกประเทศ และภายในประเทศ ซึ่งภาษาถิ่นเหล่านั้นมีโครงสร้างของภาษาเป็นแบบเดียวกับภาษาไทย และมีคำพื้นฐานตรงกับคำในภาษาไทย จะออกเสียงต่างไปบ้างแต่ก็พอจะสื่อความหมายเข้าใจกันได้ หรือสับสนยากกว่ากลายเสียงมาจากคำโบราณเดียวกัน คำภาษาถิ่นไทยที่อยู่ต่างประเทศมีดังนี้⁴

1. ไทยจีน มีมากในมณฑลยูนนาน กวางสี ไทวจา กวางตุ้ง และบางส่วนในเสฉวน มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ไทยลาย อยู่ริมแม่น้ำแดง ไทยสูง อยู่ทางตะวันออกของมณฑลยูนนาน ไทยน้อยในไทวจา ไทยจุงเจียในมณฑลกวางสี ไทยไห่ และไทยนุง ในกวางสี และกวางตุ้ง

⁴พระยาอนุমানราชธนะ. นิรุกติศาสตร์ภาค 1 (โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2514) หน้า 92-96.

2. ไทยตะวันออกในญวน มีไทยไท้ ไทยนุงมีภูมิลำเนาอยู่ในแคว้นตั้งเกี้ยว ผู้ไทยในเวียดนามเหนือ และอีกส่วนหนึ่งอยู่ในแคว้นพวน และชำเหนือของสาธารณประชาชนลาว ผู้ไทยมีอยู่ 3 เผ่า คือ ไทยขาว ไทยแดง ไทยดำ ในประเทศไทยมีผู้ไทยดำในภาคอีสาน ในประเทศลาวตั้งแต่หลวงพระบาง เวียงจันทน์ไปจนจดแดนเขมรใช้ภาษาลาว ซึ่งเป็นภาษาถิ่นไทยกลุ่มหนึ่งและมีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาถิ่นอีสานมาก

3. ไทยตะวันตก ได้แก่ ไทยในสหภาพพม่า มีไทยใหญ่หรือชาน เชน ไทยดำ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า ไทยอาหมในแคว้นอัสสัมของอินเดีย ไทยรง ไทยโนรา ไทยอ้ายตน มีภูมิลำเนาอยู่ในชาน (รัฐชาน) เหนือของสหภาพพม่า และอยู่ทางตอนเหนือของแคว้นอัสสัม

การศึกษาภาษาถิ่นไทยภายในประเทศ น่าจะแบ่งออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. ภาษาเหนือ คือภาษาถิ่นที่พูดในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน และพะเยา และในการยกตัวอย่างจะใช้ภาษาถิ่นเชียงใหม่เป็นตัวแทนเสียงภาษาถิ่นภาคเหนือ ซึ่งในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคเหนือนี้ยังมีสำเนียงที่แตกต่างไปจากภาษาเชียงใหม่อยู่บ้าง นอกจากนี้ยังมีภาษาถิ่นย่อยที่กระจัดกระจายอยู่ในท้องที่ภาคเหนือ เช่น ภาษาของชนกลุ่มน้อย และภาษาไทยอื่น ๆ เช่น ภาษายอง (ไทยยอง) ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต จังหวัดลำพูน และ อ.เชียงคำ จังหวัดเชียงราย ไทยเขิน ไทยลื้อ ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในบริเวณ อ.สันกำแพง อ.สันป่าตอง⁵ รวมทั้งไทยใหญ่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต จังหวัดแม่ฮ่องสอน (อ.แม่สะเรียง. อ.ขุนยวม) เป็นต้น

2. ภาษาอีสาน คือภาษาถิ่นที่พูดกันอยู่ทั่วไปในภาคอีสานของไทย ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ อุบลราชธานี อุดรธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม สกลนคร ขุขันธ์ เลย หนองคาย และบางส่วนของนครราชสีมา (อ.บัวใหญ่. อ.สูงเนิน) บุรีรัมย์ (อ.พุทไธสง) สุรินทร์ (อ.รัตนบุรี) ศรีสะเกษ (อ.ราศรีไศล อ.กันทรารมย์ อ.เมือง) นอกจากนี้ยังมีภาษาของชนกลุ่มน้อยที่ไม่อยู่กลุ่มภาษาไทยอีก เช่น ภาษาเขมร (อ.เมือง สุรินทร์ อ.ท่าตูม อ.ปราสาท ฯลฯ) และภาษาส่วย (กวย) ในท้องที่จังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์ ในการศึกษาภาษาอีสานในที่นี้จะยกตัวอย่างภาษาถิ่นอุบลราชธานี เป็นตัวแทนของภาษาอีสาน ซึ่งภาษาถิ่นอีสานนี้ยังมีกลุ่มย่อยที่แตกต่างไปอีก เช่น ภาษาถิ่นจังหวัดเลย

⁵ดร.เรืองเดช บันเขื่อนขันธ์. ระบบเสียงของ. (พิมพ์สำเนา. 2521) หน้า 1-2.

ภาษาพูดในจังหวัดสกลนคร และนครพนม บางส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์ (อ.กุฉินารายณ์ อ.สหัสขันธ์) ภาษาแสกในจังหวัดนครพนม และภาษาย้อในจังหวัดสกลนครและนครพนม เป็นต้น

3. ภาษาถิ่นใต้ หรือภาษาปากใต้ คือภาษาที่ใช้พูดในภาคใต้ของไทย ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี พังงา กระบี่ นครศรีธรรมราช ภูเก็ต พัทลุง ตรัง ระนองและบางส่วนของจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี สตูล และประจวบคีรีขันธ์ นอกจากนี้ในภาษาถิ่นใต้ยังแบ่งเป็นภาษาถิ่นที่ย่อยลงไปได้อีก ซึ่งสำเนียงแตกต่างกันไปบ้าง แต่ที่นี้จะยกตัวอย่างภาษาสงขลาเป็นตัวแทนของภาษาถิ่นใต้ ส่วนภาษาของชนกลุ่มน้อยได้แก่ ภาษามะลายูที่ช้อยู่ในจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางส่วนของสตูล และภาษาชาวเล (อยู่ตามเกาะชายฝั่งตะวันตก) ภาษาซาไกหรือเซม้ง (ภาษาเงาะ) ภาษาของชนกลุ่มน้อยดังกล่าวมีความแตกต่างกับภาษาไทยมาก จึงไม่จัดอยู่ในภาษาถิ่นของไทย

5. สาเหตุที่หน่วยคำในภาษากลายเสียง

จากแนวคิดที่ว่าภาษาไทยแต่เดิมนั้นเป็นภาษากลุ่มเดียวกัน กล่าวคือชนชาติไทยมีจำนวนน้อย และตั้งภูมิลำเนาอยู่รวมกันเป็นสังคมเล็ก ๆ ต่อมาภายหลังหลาย ๆ ชั่วอายุคน ประชาคมของชาวไทยก็กว้างขวางขึ้น จึงไม่มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กันอันเป็นปัจจัยหนึ่งให้ภาษากลายไปเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะหน่วยเสียงของคำที่ใช้พูดอยู่บ่อย ๆ ย่อมมีการออกเสียงเพี้ยนไป ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษานี้ประชาคมไทยแต่ละกลุ่มแต่ละประชาคมที่อยู่ห่างไกลกันย่อมมีการเปลี่ยนแปลงหน่วยเสียง และการใช้คำตามความนิยมของประชาคมนั้น ๆ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดเป็นภาษาถิ่นต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการกลายทางด้านภาษานั้นจะมีการกลายไปเพียงบางส่วนเท่านั้น แต่โครงสร้างใหญ่ ๆ ของภาษายังมีส่วนร่วมกันอยู่ เช่น การเรียงคำในประโยค (ไวยากรณ์) ความหมายของคำ เป็นต้น

สาเหตุที่ภาษากลายไปจนกลายเป็นภาษาถิ่นต่าง ๆ นั้น น่าจะเกิดจาก

1) ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์และการเมือง ในภูมิภาคเหนือและอีสานสมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ได้รวมเป็นประจํารัฐเดียวกันกับไทยเหมือนปัจจุบัน กล่าวคือภาคนั้นเคยเป็นรัฐอิสระปกครองตนเองมาตั้งแต่สมัยพระเจ้ามังราย (พ.ศ. 1802) ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ฉะนั้นจึงเป็นประชาคมที่มีการสืบทอดวัฒนธรรม

ของตนเองมาอย่างช้านาน และการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรอยุธยาในฐานะรัฐต่อรัฐ ฉะนั้นประชากรของไทยทั้งสองรัฐจึงห่างเหินไม่ได้มีความสัมพันธ์ และสืบทอดวัฒนธรรม จากศูนย์กลางการปกครองของอยุธยาเหมือนภาคกลาง จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ภาษาถิ่นเหนือ แตกต่างไปจากภาษาไทยภาคกลาง ส่วนภาคอีสานนั้นส่วนใหญ่รับวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง มาก่อน ซึ่งมีอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) เป็นศูนย์กลางการปกครองและวัฒนธรรม ฉะนั้น ภาษาอีสานจึงใกล้เคียงกับภาษาลาวมาก และทั้งภาษาลาวและภาษาอีสานก็เป็นภาษาถิ่น ของไทยถิ่นหนึ่ง

2) การสืบทอดวัฒนธรรมของประชาคมแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากประชาคมภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสานอยู่ห่างไกลจากภาคกลาง และบางภาคก็เคยเป็นรัฐอิสระ ฉะนั้นจึง มีการสืบทอดวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ซึ่งไม่ค่อยจะได้รับอิทธิพลจากภาคกลางมาก เหมือนปัจจุบัน จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาษาเพี้ยนไปจากภาคกลาง และกลายเป็นภาษาถิ่น ในที่สุด

3) ภาวะทางภูมิศาสตร์ คือการแยกย้ายกระจัดกระจายไปตั้งภูมิลำเนาของชนชาติ ไทยในท้องถิ่นที่ห่างไกล จึงขาดการติดต่อสื่อสารกับประชาคมอื่น ๆ ยิ่งอยู่ห่างไกลกันมาก และเวลาช้านานมากเท่าไร ภาษาย่อมเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปมากเท่านั้น โดยเฉพาะ ในสมัยโบราณการคมนาคมติดต่อกันยากลำบากมาก ฉะนั้นคนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ จึง ติดต่อกับสื่อสารกันระหว่างคนไทยในประชาคมนั้น ๆ เป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยมีโอกาสติดต่อ สื่อสารกับคนไทยในต่างถิ่น ภาษาของกลุ่มชนนั้นจึงพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเฉพาะกลุ่ม ของตน จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นภาษาถิ่นอีกประการหนึ่ง

4) การผสมทางเชื้อชาติทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงไป คือคนไทยที่ย้ายภูมิลำเนาไป อยู่ร่วมกับชนพื้นเมืองอื่น ๆ และได้ผสมกลมกลืนกันทางเชื้อชาติ จึงย่อมเกิดการผสม กลมกลืนกันทางภาษาด้วย คือคำของภาษาชาวพื้นเมืองเข้ามาปะปนกับคำภาษาไทย เป็น เหตุให้ภาษาของประชาคมนั้นแตกต่างไปจากภาษาของชนส่วนใหญ่ และกลายเป็นภาษา ถิ่นไป

5) การผสมทางวัฒนธรรม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ทั้งนี้โดยมีหลักว่า ชนชาติที่มีวัฒนธรรมสูงกว่าย่อมถ่ายทอดวัฒนธรรมของตนให้แก่ชนชาติที่มีวัฒนธรรม ด้อยกว่า เช่น ภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี เข้ามาในภาษาไทยทางศาสนาและวรรณคดี ภาษาอังกฤษเข้ามาในภาษาไทยทางด้านวิชาการ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เป็นต้น

6) การติดต่อกับต่างชาติ ย่อมมีการหยิบยืมคำในภาษาของชาตินั้น ๆ เข้ามาใช้ในภาษาด้วย เช่น ไทยเคยติดต่อกับชาติเขมร และได้้นำคำภาษาเขมรเข้ามาใช้ในภาษาไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้เราศึกษาวิทยาการใหม่ ๆ จากตะวันตก ฉะนั้นภาษาอังกฤษอันเป็นภาษาที่ใช้ใช้ในการศึกษาวิทยาการจึงเข้ามาปะปนอยู่ในตำราวิชาการของภาษาไทยเป็นจำนวนมาก และนับวันว่าจะยิ่งมากขึ้นเป็นทวีคูณ ในสาเหตุการติดต่อกับต่างชาตินี้จะพบว่าภาษาไทยภาคกลางจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษามากกว่าภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ เพราะเหตุว่าเป็นศูนย์กลางการปกครองและการเมืองของประเทศในปัจจุบัน

6. หลักเกณฑ์ในการศึกษาภาษาถิ่น

ในการศึกษาภาษาถิ่นนั้นไม่ได้มุ่งเฉพาะศึกษาเพื่อจะหาความรู้ความเข้าใจในภาษาจนสามารถใช้ภาษาถิ่นสื่อสารได้ แต่มุ่งที่จะศึกษาดูความแตกต่างกันในเรื่องเสียง คำ การใช้คำ รวมถึงการเรียงคำด้วย โดยพยายามรวบรวมคำที่มีความหมายเดียวกันของภาษาถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละถิ่นอาจจะออกเสียงแตกต่างกันไป และศึกษาดูการออกเสียงที่ต่างกันว่ามีลักษณะอย่างไร เพื่อหาระบบหากฎเกณฑ์ ซึ่งนักภาษาศาสตร์รุ่นใหม่ ๆ สนใจค้นคว้าเรื่องความแตกต่างของเสียงและการเรียงคำ เพื่อมุ่งที่จะค้นคว้าหากฎเกณฑ์ที่ทำให้ภาษาถิ่นต่างกัน⁶ ดังจะกล่าวโดยละเอียดต่อไปนี้

1. ความแตกต่างเรื่องหน่วยเสียง คำที่มีความหมายเหมือนกันของแต่ละท้องถิ่นนั้น ออกเสียงแตกต่างกันอย่างไร เพื่อศึกษาหาระบบหากฎเกณฑ์ของการแตกต่างในการออกเสียงคำเหล่านั้น เช่น คำว่า

ข้าง	เชือก	ชื่อ	ชี้	ในภาษาภาคกลาง
ข้าง	เจือก	จื่อ	จี้	ในภาษาภาคเหนือ
ซ่าง	เซือก	ชื้อ	ชี้	ในภาคอีสาน

จากตัวอย่างข้างบนนี้จะเห็นว่าเสียง /ช/ ภาคกลางนั้น ในภาษาถิ่นเหนือจะออกเสียงเป็นเสียง /จ/ และภาคอีสานจะออกเสียงเป็นเสียง /ซ/ ความแตกต่างที่ยกมานี้เป็นความแตกต่างที่เป็นระบบ คือเมื่อเราทราบว่าเป็นถิ่นหนึ่งใช้เสียงอะไร เราสามารถที่จะเทียบ

⁶วิไลวรรณ ฆนิษฐานันท์, เรื่องเดิม, หน้า 23.

หาเสียงในอีกภาษาถิ่นหนึ่งได้ จากตัวอย่างนี้เราอาจเทียบได้ว่า ถ้าเสียงในภาษากลาง เป็น /ซ/ ในภาษาภาคเหนือจะใช้เสียง /จ/ และภาคอีสานจะใช้เสียง /ช/ และนำหลักเกณฑ์นี้ไปเทียบกับคำอื่น ๆ ได้อีก เช่น คำว่า /ช้า/ ในภาษากลาง เราจะทราบทันทีว่าภาคเหนือใช้ /จ้ำ/ ภาคอีสานใช้ /ช้ำ/ ดังนั้นเป็นต้น หรือ ภาษาถิ่นภาคใต้ที่ออกเสียงสระ /เอาะ/ แต่ภาษาภาคกลางออกเสียงเป็นสระ /โอะ/ เช่น /นก/ /หก/ /จด/ ในภาษากลาง แต่ ภาษาถิ่นภาคใต้ออกเสียงเป็น /หน็อก/ /ห็อก/ /จ็อค/ ฉะนั้นเราสามารถที่จะใช้ระบบการกลายเสียงดังกล่าวเทียบหาคำอื่น ๆ ได้อีก เช่น คำว่า /สลับ/ /ยก/ /ขด/ ในภาษาภาคกลาง เราจะเทียบได้ทันทีว่าภาษาถิ่นภาคใต้ออกเสียงเป็น /สล๊อบ/ /หย็อก/ /ซ็อค/ ตามลำดับ เหล่านี้เป็นต้น

2. การแตกต่างในเรื่องการใช้คำของภาษาถิ่น นักภาษาศาสตร์เริ่มจะสนใจศึกษาการใช้คำในภาษาถิ่นแต่ละท้องถิ่น เพื่อดูความนิยมในการใช้ถ้อยคำของแต่ละถิ่นซึ่งนิยมไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างภาษาถิ่นแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะคำที่มีความหมายเหมือนกัน หรือมีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่ละท้องถิ่นต่างก็เลือกคำมาใช้ไม่ตรงกันในความหมายเดียวกัน ดังนี้

ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้
กระเถิบ	ถืดถืด	หยับ (ขยับ)	หยับ (ขยับ)
กั๊ด (ขบกั๊ด)	ขบ	ขบ	ขบ
โกรธ	เกียด	เคียด	โกรธ (ออกเสียง/กอด/)
มองดู	มอง, ผ่อ	เบ็ง	แล
กลับบ้าน	บ๊ักบ้าน (พลิก)	เมื่อบ้าน	หลบบ้าน
หนุ่ม	บ่าว	บ่าว	บ่าว
เดิน	ย่าง, เตียว (เที่ยว)	ย่าง	เดิน, ย่าง
ตำ (แทง)	ปัก	ปัก	แทง
ปวดท้อง	เจ็บต๋อง (ท้อง)	เจ็บท้อง	เสียดพุง, มวนพุง
พัด	วี	วี	วี
เสื่อ	สาด	สาด	สาด

มุนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวชนบท

เรียก	เอิ้น	เอิ้น	เรียก
ลีมตา	มีนตา	มีนตา	เมลีนตา
ล้าง, มล้าง	ล้าง	ล้าง	ล้าง
(ทำลาย)			
ฟ้าแลบ	ฟ้าแมบ	ฟ้าแมบ	ฟ้าแลบ
ลั่น	มีน	หมิ่น	ลั่น

ถ้าพิจารณาหน่วยคำต่าง ๆ ที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้ จะพบว่าคำในภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ นั้นเป็นคำที่มีใช้อยู่ในภาษาภาคกลาง ต่างแต่ว่าภาคกลางนิยมใช้คำอื่นที่มีความหมายเหมือนกัน ส่วนคำที่ภาษาถิ่นนิยมใช้นั้นกลับเป็นคำที่ภาษาภาคกลางไม่ค่อยจะนิยม และพบอยู่ในคำเก่า ๆ หรือในหนังสือวรรณคดี หรือยังนิยมใช้เป็นคำซ้อนเพื่อแสดงความหมายของคำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น เสื่อสาด เคียดแค้น แลดู บ่าวสาว ย่างก้าว เย็บปักถักร้อย พัดวี ขบกัด เป็นต้น ส่วนชุด 4 คำทำยนี้แสดงให้เห็นการกลายเสียงของคำในท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ซึ่งคำเดิมนั้นน่าจะเป็นพยัญชนะประสม /มล/ แต่ในท้องถิ่นเหนือและอีสานไม่นิยมควบกล้ำจึงไม่ออกเสียง /ล/ คงเหลือแต่เพียง /ม/ เป็น /มีน/ /ล้าง/ /แมบ/ /มีน/ หรือ /หมิ่น/ ส่วนภาษาภาคกลางตัดเสียง /ม/ คงเหลือเสียง /ล/ จึงออกเสียงเป็น /ลีนตา/ หรือ /ลีมตา/ และ /ล้าง/ /ลั่น/ /แลบ/ ส่วนภาคใต้นั้นออกเสียงคล้ายภาคกลาง ยกเว้น /เมลีนตา/ ยังรักษาเสียงควบกล้ำไว้แต่เปลี่ยนเสียงสระเพี้ยนไป

ฉะนั้นการที่ภาษาในท้องถิ่นนิยมใช้คำแตกต่างกันไป เป็นปัจจัยสำคัญในการแยกตัวออกเป็นภาษาถิ่น และเมื่อไม่ได้ติดต่อกับท้องถิ่นอื่น ๆ นาน ๆ เข้าคำที่ใช้ในภาษาย่อมแตกต่างกันไปจากท้องถิ่นอื่นมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันอีกคำหนึ่งถ้าไม่ค่อยจะนำมาใช้ในการสื่อสารประจำวันเป็นเวลานาน คำเหล่านั้นจะเป็นคำที่ตายไป คือเลิกใช้พูดในชีวิตประจำวัน จึงกลายเป็นคำโบราณที่ยังเหลืออยู่ในหนังสือวรรณคดีเก่า ๆ หรือศิลาจารึก เช่น คำว่า เมื่อ ย่าง วิ ในภาษาภาคกลางมีปรากฏใช้กันอยู่น้อยมาก เพราะว่ามีคำว่า กลับ เดิน พัด มาใช้แทนที่ในความเดียวกันแล้ว

3. ความแตกต่างในเรื่องการเรียงคำในประโยค ประโยคนั้นมีความแตกต่างกันน้อยมาก เพราะถ้ามีความแตกต่างในการเรียงคำมาก ๆ จะเป็นสาเหตุให้พูดจากันไม่รู้เรื่อง อีกประการหนึ่งการเรียงคำนั้นเป็นโครงสร้างสำคัญ (ไวยากรณ์) ของภาษา และเป็นตัว

สำคัญในการพิจารณาจัดกลุ่มภาษา ฉะนั้นกลุ่มภาษาไทยจึงมีระบบการเรียงคำไม่แตกต่างกัน ส่วนที่แตกต่างกันบ้างในภาษาถิ่นต่าง ๆ เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ส่วนใหญ่พบในกลุ่มคำที่เป็นวลี เช่น

ภาคกลาง	ภาษาถิ่นอื่น
ฟังไม่รู้ (เรื่อง)	ไม่รู้ฟัง (ภาคใต้)
ไถ่อย่าง	บั้งไถ่ (อีสาน)
สัมผัส	ตำสัมผัส (อีสาน)
พูดมากเรื่อง	หลายความเว้า (อีสาน ความ-ความ)
ปลายข้าว	เข้าพาย (อีสาน)
บ่อน้ำ	น้ำบ่อ, น้ำล้าง (อีสาน)

ฯลฯ

ในการศึกษาภาษาถิ่นนั้นนอกจากจะศึกษาเรื่องเสียง คำ การใช้คำ และการเรียงคำในประโยคแล้ว นักภาษาศาสตร์ยังให้ความสนใจในเรื่องการกลายความหมายของคำอีกด้วย เช่น คำว่า “บ่าว” ในภาคกลางใช้ในความหมายว่า “เจ้าบ่าว” และ ผู้รับใช้ ส่วนในภาคอีสานใช้ในความหมายว่า “ผู้ชาย” “ชายหนุ่ม” และในภาคเหนือก็ใช้ความหมายเดียวกันกับภาคอีสาน แต่ในภาคใต้ความหมายแคบลงเป็น “พี่ชาย” เช่น บ่าวแดง หมายถึง พี่แดง (ชาย) ลักษณะเช่นนี้เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของภาษา กล่าวคือเมื่อใช้ไปนาน ๆ ความหมายของคำย่อมมีการเปลี่ยนที่ไป (ความหมายย้ายที่) หรือ ความหมายกว้างออกและแคบเข้า ซึ่งเราจะสังเกตได้จากคำในภาษาภาคกลางที่เรามักจะนำเอาลักษณะเด่นของคำมาใช้ในความหมายอีกความหมายหนึ่ง เช่น

เซย (ชมเซย)	เรานำมาใช้อีกความหมายหนึ่งคือ เป็น
ถล่ม (พัง ทลาย)	เรานำมาใช้อีกความหมายหนึ่งคือ ถล่มตัว (ถ่อมตัว)
ดั่ง (เสียงดั่ง)	เรานำมาใช้อีกความหมายหนึ่งคือ เด่น, มีชื่อเสียง
ซ่า (เสียงดั่ง)	เรานำมาใช้อีกความหมายหนึ่งคือ อียากเด่น

ฯลฯ

ในทำนองเดียวกันคำบางคำในท้องถิ่นหนึ่งนิยมใช้ในความหมายอีกความหมายหนึ่งซึ่งเข้าใจกันอยู่ในกลุ่มประชาคมท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่แยกตัวออกเป็นภาษาถิ่นอีกประการหนึ่ง กล่าวคือมีลักษณะแตกต่างไปจากภาษาเดิมมากขึ้น ๆ และมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้นเมื่อเทียบเคียงกับภาษามาตรฐาน หรือภาษาใกล้เคียงกัน